

بررسی ارتباط اضطراب دانش‌آموزان پسر با نوع کنترل والدینی

مهدی عامری^۱، امیررضا رجائی منش^۲

^۱ عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور.

^۲ دانشجوی ارشد مشاوره توانبخشی واحد سمنان.

نام نویسنده مسئول:

امیررضا رجائی منش

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۷/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۹/۲۵

چکیده

مطالعه حاضر از نوع همبستگی است که به منظور تعیین ارتباط الگوهای رفتاری والدین فرزندان آنها در مدارس پسرانه متوسطه اول ناحیه ۷ مشهد انجام شده است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌های طراحی شده برای دانش‌آموزان و والدین بود. پرسشنامه‌ها شامل این موارد می‌باشد: مشخصات فردی، علایم فیزیولوژیک اضطراب، آزمون اضطراب اشپیل‌برگر برای والدین و آزمون اضطراب رینولدز و ریچموند برای دانش‌آموزان. میزان اضطراب در این گروه‌ها نیز با استفاده از آزمون‌های آماری مجذور کای و دقیق فیشر در نرم افزار آماری SPSS تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌های نتایج نشان داد میزان اضطراب دانش‌آموزان ۳۳٪ بود. علاوه بر آن بیشترین میزان اضطراب ۹۲٪ در نوجوانانی وجود داشت که رفتار والدین خود را استبدادی ارزیابی کرده بودند و کمترین میزان آن ۷۶٪ در نوجوانانی بود که والدین دموکرات منش داشتند. این یافته‌ها نشان داد ارتباط معناداری بین اضطراب و نوع کنترل والدین وجود دارد. بدین ترتیب که هرچه میزان کنترل والدین بر فرزندان سخت‌گیرانه‌تر و استبدادی‌تر باشد میزان اضطراب فرزندان بیشتر خواهد بود و برعکس در والدینی با رفتار دموکراتی در مورد کنترل فرزندان، فرزندان اضطراب کمتری خواهند داشت.

نوع کنترل والدین نقش مهمی در اضطراب فرزندان ایفا می‌کند. آموزش انواع کنترل والدینی به پدران و مادران، در کاهش اضطراب نوجوانان مؤثر می‌باشد. به همین منظور باید سعی نمود از طرق مختلف به والدین آموزش‌های لازم در این زمینه داده شود تا بتوانند با بهره‌گیری از این آموزش‌ها در کاهش میزان اضطراب فرزندان و در نتیجه در بهبود رفتارهای اجتماعی آنان نقش بسزایی داشته باشند.

واژگان کلیدی: نوع کنترل والدین، اضطراب، دانش‌آموزان، نوجوانان.

بیان مسئله

اضطراب ناشی از تنش، جزء جدایی‌ناپذیر تجربه و طبیعت بشر محسوب می‌شود. در تمام طول تاریخ مردم با تغییرات بسیار زیادی در زمینه‌ی اجتماعی، اقتصادی و تکنولوژی مواجه بوده‌اند که موجب بروز یک سری واکنش‌ها در برابر تنش گردیده است.^۱ اضطراب، ناراحتی مبهم توأم با دلهره است که در پاسخ به تحریکات داخلی و خارجی ایجاد شده و می‌تواند به علایم شناختی، عاطفی، فیزیکی و رفتاری منجر شود. اضطراب از شایع‌ترین اختلالات روان‌پزشکی به شمار می‌رود طوری که در ایالات متحده آمریکا سالانه بیش از ۲۳ میلیون نفر به آن مبتلا می‌شوند و از هر چهار نفر یک نفر با اضطراب درگیر است.^۲ زنان به میزان دو برابر بیشتر از مردان اختلالات اضطرابی را تجربه می‌کنند.^۳ در آسیب‌شناسی اضطراب به علت‌های مختلف از دیدگاه نظریه‌های روان‌شناختی، زیست‌شناختی، رفتارشناختی، ژنتیک و مبانی اجتماعی فرهنگی اشاره شده است.^۴ از آنجایی که والدین در برخورد با فرزندانشان به روش‌های متفاوت عمل می‌کنند نوع رفتار با فرزند می‌تواند از مسایل فرهنگی، طبقه اجتماعی و منابع اقتصادی آنان تأثیر پذیرد.^۵ نظریه‌های تکاملی اضطراب بیان‌کننده آن است که پذیرش کودکان توسط والدین، نوع کنترل و رفتارهای آنها با بروز علایم اضطراب در کودکان ارتباط دارد.^۶ گرچه رفتارهای زیادی در نوع کنترل والدین وجود دارد اما در بیشتر آنها از سه الگوی دیکتاتوری، عدم مداخله و دموکراسی استفاده می‌شود.^۷

نتایج مطالعات و بررسی مقالات تحقیقی نشان می‌دهد انواع اختلالات روانی از جمله اضطراب رو به افزایش است و روش‌های کنترل والدینی نیز در بروز آن نقش دارند. از طرفی نتایج مطالعه و تحقیق درباره نوع کنترل والدین نشان می‌دهد که بایستی در پی یافتن شیوه‌های دیگری بود تا از این طریق به کنترل و کاهش اضطراب در کودکان کمک گردد. از آنجایی که سیستم‌های آموزشی و نظارتی جامعه برای ارائه خدمات آموزشی و مراقبتی به والدین جوان نیازمند به وجود ارتباط قوی، دلخواه و متقابل بین خود، کودک و والدین او هستند، ضروری است وجود این ارتباط را در بافت تربیتی خانواده (نوع کنترل والدینی) شناسایی نمایند و سعی شود والدین این آموزش‌ها را جدی گرفته و برای کاهش اضطراب فرزندانشان در این رابطه اقدام نمایند. آشنایی با روحیه کودکان و نوجوانان و آگاه کردن والدین آنها از نیازهای تکاملی فرزندانشان در کاهش اضطراب ناشی از کنترل والدینی و پیشگیری از شیوع بیماری‌های روحی و روانی نقش مهمی ایفا می‌کند. این پژوهش به ارتباط اضطراب دانش‌آموزان با نوع کنترل والدین آنها می‌پردازد.

روش پژوهش

روش اجرای این مطالعه توصیفی از نوع همبستگی است که با هدف بررسی ارتباط اضطراب دانش‌آموزان با نوع کنترل والدینی در مدارس متوسطه اول پسرانه ناحیه ۷ مشهد در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۳۹۸ به اجرا در آمد. واحدهای مورد پژوهش شامل ۳۷۰ نفر از دانش‌آموزان پایه هشتم مدارس متوسطه اول پسرانه ناحیه ۷ مشهد بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دو مرحله برگزیده شدند. ابتدا اسامی کلیه مدارس تهیه و از بین آنها ده مدرسه به طور تصادفی انتخاب شد و سپس از هر مدرسه دو کلاس از پایه هشتم (به دلیل داشتن مشخصات واحدهای مورد پژوهش) به طور تصادفی انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. دانش‌آموزان باید تحت سرپرستی والدین اصلی خود و فاقد سابقه‌ی بیماری جسمی و روانی شناخته شده باشند. در ضمن والدین این دانش‌آموزان نیز می‌بایستی هیچ‌گونه بیماری جسمی و روحی و روانی نداشته و دارای اضطراب بیمارگونه نباشند. آنان با استفاده از آزمون اضطراب Spielberg^۸ مورد غربالگری قرار گرفتند تا در صورت داشتن مشکل از مطالعه حذف شوند.

شیوه اجرای پژوهش

داده‌ها در این مطالعه شامل دو پرسشنامه جداگانه مربوط به والدین و دانش‌آموزان بود.

پرسشنامه اول شامل مشخصات فردی والدین (۹ سؤال)، آزمون Brinder^۹ جهت تشخیص نوع کنترل والدینی (۲۰

سؤال) و آزمون اضطراب آشکار و نهان اسپیلبرگر (۴۰ سؤال) بود.

پرسشنامه دوم شامل مشخصات فردی دانش‌آموزان (۴ سؤال)، فرم ثبت، علایم فیزیولوژیک اضطراب دانش‌آموزان (۹ سؤال)

و آزمون تجدیدنظر شده اضطراب (۳۷ سؤال) Reynolds and Richmond^{۱۱} بود. جهت روایی آزمون تشخیص نوع کنترل

والدینی از روش اعتبار محتوی و برای تعیین پایایی آن از روش آزمون مجدد ($r = 0/75$) استفاده شد. ابزار سنجش اضطراب والدین و دانش‌آموزان نیز استاندارد شده و برخوردار از سطح روایی و پایایی بالا است. برای تعیین روایی علایم فیزیولوژیک از ابزار کنترل ثابت و یکسان و جهت پایایی فرم ثبت علایم حیاتی از پایایی هم‌عرض استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با به‌کارگیری آزمون‌های مجذور کای و دقیق فیشر از طریق نرم افزار آماری SPSS انجام شد.

یافته های پژوهش

در این مطالعه اکثریت واحدهای مورد پژوهش (۶۳/۲ درصد) در گروه سنی ۱۴ سال قرار داشتند که ۳۳ درصد از آنان دارای اضطراب و ۶۷ درصد فاقد اضطراب بودند (جدول شماره ۱). یافته‌های پژوهش در مورد نوع کنترل پدران نشان داد ۹/۲ درصد از آنها نوع کنترل عدم مداخله ۲۳/۵ درصد نوع استبدادی و ۶۷/۳ درصد از آنها نوع کنترل دموکراتیک داشتند. بررسی نوع کنترل مادران نشان داد ۴/۳ درصد نوع کنترل عدم مداخله، ۱۹/۵ درصد نوع کنترل استبدادی و ۷۶/۲ درصد نوع کنترل دموکراتیک داشتند (جدول شماره ۲) به عبارتی نوع کنترل دموکراتیک در هر دو گروه بیش از سایر روش‌ها بود.

جدول شماره ۱ - توزیع فراوانی وضعیت اضطراب دانش‌آموزان

وجود اضطراب بر اساس امتیاز	تعداد	درصد
دارد (20-37)	122	33
ندارد (0-20)	248	67
جمع	370	100

جدول شماره ۲ - توزیع فراوانی نوع کنترل والدینی دانش‌آموزان

والدین فراوانی		نوع کنترل		
مادر	پدر	مادر	پدر	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	
16	4/3	34	9/2	عدم مداخله
72	19/5	87	23/5	استبدادی
282	76/2	249	67/3	دموکراتیک
370	100	370	100	جمع

یافته های پژوهش در مورد ارتباط وضعیت اضطراب دانش‌آموزان بر حسب نوع کنترل والدینی مادر نشان داد که ۹۳/۸ درصد از مادرانی که نوع کنترل عدم مداخله، ۸۴/۷ درصد که نوع کنترل استبدادی و ۱۶-۳ درصد که نوع کنترل دموکراتیک داشتند دارای فرزندان مضطرب بودند به عبارتی کم‌ترین میزان اضطراب مربوط به پسرانی است که مادران آنها کنترل دموکراتیک بر فرزندانشان داشتند (جدول شماره ۳). آزمون آماری مجذور کای نشان داد ارتباط معناداری بین وضعیت اضطراب دانش‌آموزان و نوع کنترل مادران آنها وجود دارد ($p < 0/001$). هم‌چنین یافته‌ها در مورد ارتباط وضعیت اضطراب دانش‌آموزان با نوع کنترل والدینی پدران نشان داد ۹۲ درصد از پدرانی که نوع کنترل استبدادی، ۶۷/۶ درصد که نوع کنترل عدم مداخله و ۷/۶ درصد که نوع کنترل دموکراتیک داشتند دارای فرزندان مضطرب بودند به عبارتی در نوع کنترل پدران هم کم‌ترین اضطراب مربوط به آنهاست که از نوع کنترل دموکراتیک بهره می‌بردند (جدول شماره ۴). آزمون آماری مجذور کای نشان داد ارتباط معناداری بین وضعیت اضطراب دانش‌آموزان و نوع کنترل پدران آنها وجود دارد ($p < 0/001$).

جدول شماره ۳ - توزیع فراوانی وضعیت اضطراب دانش‌آموزان پسر بر حسب نوع کنترل والدینی مادر

نتیجه آزمون	جمع		دموکراتیک		استبدادی		عدم مداخله		نوع کنترل والدینی مادر فراوانی وجود اضطراب دانش‌آموزان
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
$\chi^2=149/40$ df=2 p<0/001 معنادار است	67	248	83/7	236	15/3	11	6/2	1	ندارد
	33	122	16/3	46	84/7	61	93/8	15	دارد
	100	370	100	282	100	72	100	16	جمع

جدول شماره ۴ - توزیع فراوانی وضعیت اضطراب دانش‌آموزان پسر بر حسب نوع کنترل والدینی پدر

نتیجه آزمون	جمع		دموکراتیک		استبدادی		عدم مداخله		نوع کنترل والدینی پدر فراوانی وجود اضطراب دانش‌آموزان
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
$\chi^2=227/79$ df=2 p<0/001 معنادار است	67	248	92/4	230	8	7	32/4	11	ندارد
	33	122	7/6	19	92	80	67/6	23	دارد
	100	370	100	249	100	87	100	34	جمع

بحث یافته‌ها نشان می‌دهد بیشترین نوع کنترل والدینی مادران واحدهای مورد پژوهش (۷۶/۲ درصد) و بیشترین نوع کنترل والدینی پدران واحدهای مورد پژوهش (۶۷/۳ درصد) از نوع دموکراتیک بوده است که با نتایج تحقیق مبنی بر ترجیح والدین به فرزندپروری با شیوه ی دموکراتیک به نسبت دو شیوه ی دیگر هم‌خوانی دارد.^{۱۱} همچنین یافته‌ها حاکی از آن است که بین نوع کنترل والدینی مادران و وضعیت اضطراب دانش‌آموزان ارتباط معناداری وجود دارد. نتایج تحقیقات Hudson و Rapee نیز مؤید آن است در روش‌هایی که مادران دخالت بیشتری در وظایف کودکان می‌نمایند و آنها را کمتر تشویق می‌کنند میزان اضطراب در فرزندان آنان بیشتر است.^{۱۲} با توجه به معنادار شدن وضعیت اضطراب دانش‌آموزان با نوع کنترل والدینی پدران نشان نیز نتایج تحقیق Jerm و همکارانش تأیید می‌گردد که چون پدران درگیری بیشتری با پسران دارند، میزان درگیری آنها در بروز اضطراب مؤثر است.^{۱۳}

نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان ادعا کرد که نوع کنترل والدینی با میزان اضطراب فرزندان ارتباط داشته و در ایجاد آن مؤثر است. رسانه‌های آموزشی با توجه به اهمیت سلامت جامعه جوان و خطرات و عواقب بروز اضطراب می‌توانند با آگاه کردن والدین و برقراری ارتباط مناسب با نوجوانان نقش مهمی را در پیشگیری به موقع و کاهش اضطراب ناشی از رفتارهای کنترلی والدینی ایفا نمایند. با توجه به نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌شود موضوعات ذیل در قالب تحقیقات آتی مورد بررسی بیشتر قرار گیرد. ارتباط اضطراب والدین با اضطراب فرزندان، نوع کنترل والدین از دیدگاه دانش‌آموزان، و نیز با توجه به عدم قابلیت تعمیم نتایج این پژوهش برای کل کشور، انجام پژوهش‌های بعدی با فرهنگ‌های مختلف در استان‌های متفاوت کشور می‌باشد.

منابع و مراجع

- [۱] ایزدپور، ع. بررسی شیوه‌های فرزندپروری پدران و مادرانی که فرزندانشان از مهد کودک استفاده می‌کنند. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، ۱۳۹۴.
- [۲] آزادیان بجنوردی، م. بختیار پور، س. مکوندی، ب. بررسی نقش میانجی‌گری اضطراب در رابطه با کنترل والدین و درگیری تحصیلی دانش آموزان، دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۹۸.
- [۳] بشارت، م. بررسی رابطه کمال‌گرایی و اضطراب امتحان دانش آموزان. نشریه روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۱۳۴، ص، ۱۹-۶-۱۳۸۹.
- [۴] سلیمی، ح. شهیری طبهرستانی، م. مطالعه انتظارات والدینی و اضطراب دانش آموزان، نشریه دانشور پزشکی، شماره ۴۸، ص، ۱۲۷-۱۱۸-۱۳۸۶.
- [5] Oton A. Psychiatric nursing: biological and behavioral concepts. Philadelphia: Saunders Co. P. 192. 2015.
- [6] Boyd M. Psychiatric nursing contemporary practice. Philadelphia: Lippincott Co. P. 454. 2012.
- [7] Verna B, Carson B. Mental health nursing. Philadelphia: Saunders Co; 2010.
- [8] Dikestin T. Gender differences in mood and anxiety disorders from bench to bedside. American Journal of Psychiatry; 157(18): 1186-87. 2010.
- [9] Varcaralis E. Psychiatric nursing clinical guide, assessment tools and diagnosis. Philadelphia: W. B. Sunders Co; 2010.
- [10] Wood J. Parenting and childhood anxiety: theory, empirical finding and future direction. Journal of Child Psychology and Psychiatry. 44(1): 134-151. 2013.
- [11] Whaley LF, Wongs DL. Nursing care of in fact and children. Philadelphia: Mosby; 2009.
- [12] Hudson JL, Rapee RM. Parent-child interaction and anxiety disorders: an observational study. Behavioural Research Therapy.; 39(1): 1411-1427. 2007
- [13] Jerm AF, Dear KBG, Rodgers B, Cristensen T. Interaction between mothers and father affection as a risk factor for anxiety and depression symptoms. Socpsychiatry Psychiatry Epidemiology; 38(2): 173-179. 2012.